

N.A. Baskakov'un Tespitleri:

Ötümlü ve ötümsüz ünsüzler üzerine gelen ek başındaki /l/ sesi Kazak ve Karakalpak Türkçelerinden farklı olarak Nogay Türkçesinde /l ~ d ~ t/ biçimindeki benzeşme ya da benzeşmezliğe uğramaz. Bu konumda Kazak ve Karakalpak Türkçesinde düzenli olarak bulunan /l ~ d ~ t/ değişimi Nogay Türkçesinin ağızlarında çok nadiren görülür. /n/ üzerine gelen ek başındaki /l/'nin durumu ise Nogay Türkçesi ağızlarında birbirinden farklıdır.

Ak-Nogay ağızında korunan /l/ (*tonlar, künler ~ künlör, tañlar, turyanlar*); Asıl-Nogay ağızında kendinden önce gelen /n/'ye tâbi olur (*künnör, tonnar, ultannıq, coluqannar*), Asıl-Nogay ağızı için /m,ñ/ ünsüzlerinden sonra da durum aynıdır (*tannar, bilimner, tañnar, tuñna-*); Kara-Nogay ağızında ise kendinden önceki /n/'yi gerileyici benzeşme ile /l/'ye çevirir (*küller, tollar, aytqallar*).

Nogay Türkçesi için OTü. /ş/ > Nog. /s/ değişimi asıl olmakla beraber, bazı kelimelerde ağızlarda *bas ~ baş, tas ~ taş, bes ~ beş* gibi ikili şekiller görülür. /ş/'li varyantlara özellikle Kara Nogay ağızı ile Ak-Nogay ağızının Kanglı alt-ağızında rastlanır. Benzer biçimde Nogay Türkçesi için genel olarak OTü. /ç/ > Nog. /ş/ geçerli olmakla birlikte, ağızlarda bazen /ç/'nin de /ş/ ile değişimli kullanıldığı görülür:

çaqırım ~ şaqırım, eçke ~ eşke, çıyar- ~ şıyar-.

Ak-Nogay ağızında /x/ ünsüzü genellikle alıntı kelimelerde olmak üzere kelime başında bulunabilir. Kelime içinde ise /q/'nin soluklulaşmasının bir sonucu olarak /x/'ye bütün Nogay Türkçesi ağızlarında rastlanır:

toxsan, axsaq vb.

N.A. Baskakov, yaşlı kuşağın ve çoğunlukla kadınların dilinde gözlenen özellikleri ayrıca şöyle belirlemiştir³⁰:

1. Yazı dilindeki /ä/ ünsüzü yerini /a/'ya bırakır:

akel-, aper-, aruw, azirlen- vb.

---

³⁰Baskakov, N.A., a.g.e., s. 35.

2. Söz başındaki /e/ ünsüzü /^ye-/ tarzında telaffuz edilir:

^yerin, ^yeki vb.

3. Söz başındaki /o/ ve /ö/ ünlüleri /^{u-w}o-, /^{ü-w}ö-/ tarzında sesletilir:

^{u-w}ot, /^{ü-w}öl- vb.

Bu tür telaffuza nadiren genç kuşağın dilinde de rastlanır.

Baskakov, Nogay Türkçesinde ve ağızlarında kullanım bulan, alıntılar da dahil bütün sesleri değerlendirdikten sonra, kelimenin anlamında farklılık yaratan yani fonem değeri taşıyan sesleri şöyle belirlemiştir³¹:

Ünlüler :

/a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/.

Ünsüzler :

/y/ (/j/, /c/), /r/, /l/, /n/, /ñ/, /w/, /m/, /s/, /ş/ (/ç/),

/z/, /t/, /d/, /q/ (/x/), /k/, /γ/, /g/, /b/, /p/.

---

³¹Baskakov, N.A., a.g.e., s. 29.